

צ'ק ליסט דיני עונשין - שי פרבר

1. **מבוא למשפט פלילי - עמ' 2**
  - א. הבדלים בין הליך פלילי לאזרחי
  - ב. מבנה המשפט הפלילי
2. **עקרונות המשפט הפלילי - עמ' 2**
  - א. עקרון החוקיות
  - ב. עקרון ההתנהגות
  - ג. עקרון הסימולטניות
  - ד. עקרון הסיבתיות
  - ה. עקרון חלות החוק
  - ו. עקרון האשם
3. **היסוד העובדתי - עמ' 3**
  - א. רכיבי העבירה
  - ב. סוגי עבירות בהן ההתנהגות לא מתבטאת במעשה אקטיבי
4. **קשר סיבתי - עמ' 4**
  - א. קש"ס עובדתי - מבחן האלמלא
  - ב. קש"ס משפטי - מבחן הצפיות
  - ג. גורם זר מתערב
5. **היסוד הנפשי - עמ' 5**
  - א. סוגי עבירות
  - ב. עבירות מחשבה פלילית
  - ג. עבירות רשלנות
  - ד. עבירות אחריות קפידה
6. **רפורמה בעבירות המתה - עמ' 7**
  - א. רצח בנסיבות מחמירות
  - ב. רצח
  - ג. המתה בנסיבות אחריות מופחתת
  - ד. המתה בקלות דעת
7. **דוקטרינת הניסיון - עמ' 7**
  - א. ניסיון
  - ב. הכנה
  - ג. הבחנה בין ניסיון להכנה
8. **צדדים לעבירה - עמ' 8**
  - א. מבצע בצוותא
  - ב. מבצע באמצעות אחר
  - ג. מסייע
  - ד. משדל
  - ה. אחריות שותפים לעבירה שונה או נוספת
  - ו. דוקטרינת רב העבריינים
9. **סייגים לאחריות פלילית - עמ' 11**
  - א. העדר שליטה
  - ב. אי שפיות
  - ג. שכרות
  - ד. הגנה עצמית
  - ה. הגנת הצורך
  - ו. הגנת הכורח
  - ז. הגנת הצידוק
  - ח. הגנת זוטי הדברים
  - ט. טעות במצב משפטי
  - י. הגנה תרבותית
10. **סעיפים כלליים חשובים - עמ' 13**
  - א. אי מניעת פשע
  - ב. עבירות פנים וחוץ
  - ג. קשירת קשר
11. **איך פותרים קייס - עמ' 14**
12. **טיפים כלליים - עמ' 15**

01 - מבוא למשפט פלילי

הבדלים בין הליך פלילי לאזרחי

1. **בהליך הפלילי** : המדינה היא זו שנוקטת באמצעים, בסופו של הליך יש מאסר/קנס/פיצוי והוכחת האשמה היא מעבר לכל ספק סביר.
2. **בהליך האזרחי** : הפרט הוא שנוקט בהליך, סף ההוכחה הוא מאזן ההסתברויות, הסעדים כספיים בלבד.

הגשת כתב אישום פלילי אינה מבטלת את האפשרות להגיש תביעה אזרחית.

מבנה המשפט הפלילי

סוגי עונשים:

- **עונש מקסימום** - ברירת המחדל. השופט רשאי לתת עד העונש המקסימום המצוין בסעיף.
- **עונש מינימום** - רף תחתון, השופט לא יכול לתת פחות ממנו, לא קיים בכל עבירה.
- **עונש חובה** - עבירות בהם קיים עונש אחד בלבד, לדוגמה מאסר עולם לרוצח.
- **הסדר טיעון** - הסכמת הצדדים לגבי סעיפי אישום והעונש.

סיווג עבירות: ס'24 לחוק העונשין מסווג עבירות לחטא (עד שלושה חודשי מאסר) עוון (שלושה חודשים - שלושה שנות מאסר) ופשע (מעל לשלוש שנות מאסר).

הרשעה: קביעה כי התנהגותו של בן אדם היא פלילית.

זיכוי: קביעה כי התנהגותו של אדם אינה פלילית.

נטל ההוכחה: במשפט הפלילי על התביעה להוכיח כי קיים אשם מעבר לכל ספק סביר.

02 - עקרונות המשפט הפלילי

עקרון החוקיות

זהו העיקרון החשוב ביותר במשפט הפלילי, לעקרון זה 2 חלקים:

1. לפרט מותר לעשות כל דבר שלא נאסר עליו בחוק.
2. לשלטון אסור לעשות דבר אלא אם הוסמך לכך בחוק, למדינה אסור לעשות כלום אלא אם כתוב בחוק במפורש שמותר לה.

הצדקות לעקרון החוקיות: הוגנות (לא הוגן להעניש אדם שלא ידע כי מבצע עבירה), מניעת שרירותיות, גמול (אם אדם לא ידע כי עשה עבירה אין אשם) ותועלת (הכוונת התנהגות).

לאקונה: חוסר משפטי בחוק, במשפט הפלילי לא ניתן לעשות היקש מחקיקה אחרת.

כללי עקרון החוקיות:

1. **בהירות** - על החוק הפלילי להיות בהיר וברור כדי שיהיה ניתן להאשים בן אדם.
פס"ד בר שלום - הנורמה הפלילית צריכה להיות חד משמעית, כאשר היא אינה ברורה נפעל לטובת הנאשם.
פס"ד שב"ס - עוסק בעמימות עבירת הפרת האמונים. קבע כי למרות עמימותה של עבירה זו היא נשארת שכן היא מכוונת רק לעובדי ציבור.
פס"ד אשד - בפס"ד מובאת דוגמה לסעיף בעייתי אשר נוגד את עיקרון הבהירות (בוטל בהמשך בפס"ד אלפון).
2. **פומביות** - הוראות הדין הפלילי צריכות להיות מפורסמות ברשומות, חיקוק שלא פורסם ברשומות אינו בעל תוקף. חקיקה אינה חלה באופן רטרואקטיבי.
3. **איסור חקיקה רטרואקטיבי** - ע"פ ס'3 לחוק העונשין אין עונשין למפרע. כל מה שפועל לטובת הנאשם חל רטרואקטיבית וכל מה שפוגע בו או מחמיר איתו לא חל עליו. עבירה חדשה או החמרה בעבירה קיימת ובעונשה - לא יפעלו אחורה. הפחתה בעונש, יצירת סייג והקלה באחריות לעבירה - יפעלו אחורה.
4. **עקרון הפרשנות המצמצמת** - ע"פ ס'34כא לחוק העונשין פרשנות פלילית תעשה לטובת הנאשם.
פס"ד מזרחי - יש לפנות לפרשנות תכליתית (פרשנות הפונה לשכל הישר) לפני שנפנה לפרשנות מצמצמת.
פס"ד לוי - כאשר לתקנה שני פירושים סבירים, ייבחר הפירוש המקל עם הנאשם (פרשנות מצמצמת).
פס"ד צבי לוי - מקרה בו נעשה פירוש תכליתי שלא לטובת הנאשם.

עקרון ההתנהגות/ עקרון היסוד העובדתי

אין עונשין על מחשבות שבלב, המשפט מעניש רק על ביצוע פיזי של העבירה (גם מחדל הוא עניש).

הצדקות לעקרון ההתנהגות: אין לדעת מה "יש בלב", יש גבולות למשפט הפלילי ומעשה הוא מסוכן ומחשבה פחות.

עקרון הסימולטניות (מזיגה)

ע"פ עקרון זה יש להוכיח כי היסוד הנפשי התגבש באותו זמן של המעשה הפלילי (מזיגה בין היסוד העובדתי לנפשי).
נרשיע רק אנשים אשר מעשיהם נבעו ממחשבה פלילית. העיקרון מבקש למנוע הרשעות מקריות.
פס"ד ג'מעה - עבירה נמשכת יכולה להביא להחלת עקרון הסימולטניות במצבים בהם היסוד הנפשי והעובדתי אינם מתקיימים בו זמנית. דרך להתמודדות עם בעיית הסימולטניות – עבירה נמשכת.
דוקטרינת העבירה הנמשכת: במידה והמבצע מבצע את ההתנהגות ללא המחשבה הפלילית, ובשלב מסוים מתגבשת אצלו המחשבה הפלילית אך הוא ממשיך לבצע את ההתנהגות, הרי שיש מזיגה ומתייחסים לכך כאילו ביצע את העבירה לאורך כל תקופת ההתנהגות.
דוקטרינת "התנהגות חופשית במקור": מי שפעולתו נעשתה מבחירה חופשית לא יהיה פטור מאחריות פלילית אם הכניס את עצמו למצב שבו, כביכול, לא עמדה לפניו בחירה חופשית.

עקרון הסיבתיות

על התביעה להציג קשר סיבתי בין המעשים לתוצאה.

עקרון חלות החוק

עבירה שלא בסמכות החוק (כמו עבירות מסוימות שהתקיימו בחול) אינן מהוות עבירה בישראל.

עקרון האשם

כדי להטיל אחריות פלילית צריך שההתנהגות הפלילית תישא אשמה פלילית. אשמה פלילית כוללת ארבעה רכיבים:

1. אחריות אישית.
2. כשרות פלילית.
3. יסוד נפשי.
4. לא מתקיים סייג לאחריות פלילית (אם מתקיים סייג אין אשמה).

פס"ד ברוכים - מחלת נפש הינה סייג לאחריות פלילית, לא הואשם.
פס"ד אבו חמאד - כאשר לא ניתן לקבוע בוודאות כי הנאשם היה שפוי בעת מעשהו יש לזכותו.
פס"ד עסלה - מקרה בו מתקיים סייג של הגנה עצמית.

03 - היסוד העובדתי

עבירה פלילית כוללת שני יסודות:

1. יסוד עובדתי – העובדות שמרכיבות את המעשה
2. יסוד נפשי – מה הבן אדם חשב, רצה, התכוון, מצבו המנטלי של האדם.

אין עבירה ללא מעשה, כל עבירה פלילית צריך שיהיה בהם רכיב עובדתי.

הצדקות ליסוד העובדתי: הכוונת התנהגות, העדר סכנה, שמירה על זכויות הפרט ופרקטיקה.

רכיבי העבירה

שלושת רכיבי העבירה: רכיב התנהגותי, רכיב נסיבתי ורכיב תוצאתי. (ס'18 לחוק העונשין).

רכיב התנהגותי - מתבטא בהתנהגות העבריין, רכיב זה יכול לבוא לידי ביטוי בדרך של מעשה או של מחדל.

רכיב נסיבתי - מבטא את הנסיבות הרלוונטיות הדרושות להפיכת ההתנהגות לאסורה, הנסיבות הן המקנות להתנהגות עצמה את אופייה הפלילי.

רכיב תוצאתי - מבטא את התוצאה שגורמת התנהגות עבריינית (קיים רק בעבירות תוצאה).

* עבירה התנהגותית - עצם עשית המעשה מהווה עבירה (יש להוכיח מעשה ונסיבה).
* עבירה תוצאתית - עבירה בה בנוסף למעשה נדרשת תוצאה (יש להוכיח מעשה נסיבה וקשר בין נסיבה לתוצאה).

סוגי עבירות בהן ההתנהגות לא מתבטאת במעשה אקטיבי

עבירת סטטוס - עבירות בהן די להימצא במקום או במצב מסוים, על מנת להיחשב כמבצע העבירה.

עבירות החזקה - (ס'34כד לחוק העונשין) עבירות בהן עצם החזקה מהווה עבירה (החזקת סם, החזקת רכוש גנוב).
פס"ד הוכשטט - במרכז הגדרת ה"חזקה" עומד עקרון השליטה, על כן החזקה אין משמעותה בהכרח החזקה פיזית. עקרון השליטה מורכב מיסוד פיזי (הימצאות בידי האדם) ויסוד נפשי (מודעות או רצון לשלוט בנכס).

סוג השליטה	מיקום החפץ	יסוד פיזי	יסוד נפשי
שליטה פיזית	אצלי	יכולת פיזית לעשייה בחפץ במהלך עניינים רגיל, בנוסף לבלעדיות בגורל המוחזק	מודעות להחזקה וקיום
שליטה מיוחסת	החפץ אצל אחר	היכולת לקבוע גורלו של חפץ, בנוסף לבלעדיות	מודעות להחזקה ולקיום חפץ
	החפץ אצל חבר חבורה	לאחד מחברי החבורה החזקה פיזית או מיוחסת (במובן של החפץ אצל אחר)	מודעות והסכמה לעצם ההחזקה אצל חבר החבורה

עבירות מחדל - הימנעות ממעשה.

תנאים להתקיימות מחדל (מצטברים): קיום של סעיף חוק הניתן לביצוע על דרך המחדל, קיומה של חובה לנאשם לפעול מכוח דין והפרת חובת העשייה באופן שקיים את יסודות העבירה.

פס"ד מוסאזאדי דוד - על מנת להרשיע במחדל יש צורך בקיום של חובה מכוח דין.

פס"ד פלונית - מחדל יכול שיעשה ע"י העדר דיווח.

פס"ד ויצמן - אדם יכול להיחשב כמסייע לביצוע עבירה, לא רק ע"י מעשה אלה גם בדרך של מחדל.

פס"ד לורנס - חובת הזהירות נקבעת ע"פ קנה מידה של האדם הסביר.

* ניתן להשתמש בעצימת עיניים על מנת להוכיח את התקיימותו של מחדל.

04 - קשר סיבתי

קיום של קש"ס הוא לרוב פשוט, ישנם מקרים בהם הוכחת הקש"ס מורכבת יותר: כאשר מעורב יותר מגורם אחד בפגיעה וכאשר יש הפרש בזמן ובמרחב בין המעשה לתוצאה.

קש"ס עובדתי - מבחן האלמלא

אם אלמלא המעשה הפוגע עדיין הייתה התוצאה אין קש"ס.

פס"ד בלקר - המעשה אינו חייב להיות הסיבה היחידה או המהותית לתוצאה, אלא עליו להיות אחת הסיבות, שהינה יותר מאשר מינימאלית.

פס"ד סטרול - אפשרות מניעת התוצאה ע"י אחר שלא נעשתה אינה פוטרת את גורם התוצאה הראשוני.

פס"ד ברדריאן - כאשר אדם נפגע על-ידי שתי פגיעות או יותר, בזו אחר זו, וכל אחת מהן היא בעלת אופי קטלני, הרי נושא כל אחד מן הפוגעים באחריות הפלילית לגרם המוות.

קש"ס משפטי - מבחן הצפיות

מבחן הצפיות הסבירה שואל האם האדם הסביר יכול וצריך היה לצפות את התוצאה, ומורכב משני מבחני משנה:

1. האם האדם הסביר יכול היה לצפות את התוצאה? (מבחן מסוגלות).

2. האם האדם הסביר צריך היה לצפות את התוצאה? (מבחן נורמטיבי שמוכרע משיקולי צדק ומדיניות).

פס"ד פטרומליו - כאשר נזק חמור אשר אינו ניתן לצפייה מראש, הנאשם אינו אשם.

פס"ד חסיין - החפץ להתגונן בטענת ניתוק הקשר הסיבתי בין מעשהו לתוצאה הקטלנית בשל טיפול רפואי לקוי שניתן לקורבן, חייב לסמוך את טענתו על שני תנאים מצטברים: האחד, שהטיפול האמור היה העילה המיידית היחידה למוות, והשני, שהטיפול לקה בפגמים מקצועיים חמורים. ההוכחה שנותק הקש"ס היא על ההגנה.

מבחן "הגולגולת הדקה" - על הנאשם לצפות את התוצאה גם אם רגישותו של הצד השני הוא גורם שנלווה שסייע לגרימת התוצאה.

מבחן הגולגולת הדקיקה - לא נרשיע כאשר רגישותו החריגה של הצד השני היא שהביאה לקרות התוצאה.

פס"ד מלכה - דוגמה למקרה בה התוצאה וממדי הנזק הם כאלו שהאדם הסביר לא יכול היה וצריך לצפות.

גורם זר מתערב - ניתוק קש"ס

טענה משפטית שאומרת כי בין הפעולה של הנאשם לבין התוצאה קרה משהו נוסף, שמחייב הגעה לתוצאה לפיה לא קיים קש"ס (האדם הסביר לא צריך לצפות). מישהו/משהו חיצוני (מחוץ לצפיות) ניתק את הקשר הסיבתי.

פס"ד פלוני - נחש נכנס לתוך המנוע של הרכב ובאמצע הדרך גורם לתאונה. הנחש מהווה גורם זר מתערב. זוכה.
פס"ד צברי - כאשר התוצאה נגרמת בשל הנפגע, כתגובה טבעית למעשי הנאשם, לא נותק הקש"ס.
פס"ד יקירביץ - החשת מוות כמוה כגרימת מוות – אין ניתוק קשר סיבתי כי זירזת את המוות ע"י ניתוק המכשיר.

05 - היסוד הנפשי

ע"פ ס'19 לחוק העונשין, אדם מבצע עבירה רק כאשר היה בעל מחשבה פלילית, מלבד אם העבירה הינה עבירת רשלנות או עבירת אחריות קפידה.

ס'20א לחוק העונשין מגדיר מחשבה פלילית: "מודעות לטיב המעשה, לקיום הנסיבות ולאפשרות הגרימה לתוצאות המעשה, הנמנים עם פרטי העבירה, ולעניין התוצאות גם כוונה ופיזיות (אדישות או קלות דעת)".

סוגי עבירות

1. **עבירות מחשבה פלילית** - עבירות טיפוסיות שדורשות אשם סובייקטיבי.
2. **עבירות רשלנות** - העברין לא חייב להיות מודע לנסיבות, להתנהגות ולתוצאה אך עדיין ימצא אשם אם ניתן יהיה להוכיח רשלנות של "אדם סביר".
3. **עבירות אחריות קפידה** - עבירות בהן ניתן להרשיע בהתקיים היסוד העובדתי בלבד. כגון נהיגה ללא אור.

עבירת מחשבה פלילית

במחשבה פלילית צריך מודעות לטיב המעשה, לנסיבות ולתוצאות (בעבירות תוצאה צריך גם כוונה, פיזיות, אדישות או קלות דעת) ס'20א לחוק העונשין.

אם עבירה לא מציינת מהו היסוד הנפשי שלה ברירת המחדל היא שמדובר בעבירת מחשבה פלילית המצריכה מודעות למעשה ולנסיבות ולעיתים גם לתוצאה.

רכיב הכרתי: ההיבט השכלי – הכרתי של "המחשבה הפלילית":

1. מודעות לטיב המעשה שביסוד העובדתי.
2. מודעות לקיום הנסיבות שביסוד העובדתי.
3. בעברות תוצאה - גם מודעות לאפשרות גרימת התוצאה שביסוד העובדתי.

רכיב חפצי: דרגות של המחשבה הפלילית ביחס לתוצאה (ס'20א לחוק העונשין):

1. **כוונה** - אדם רוצה שהתוצאה תתממש, רצון להשיג את היעד.
2. **פיזיות**: מקרה בו האדם לוקח סיכון בלתי סביר.
- א. **קלות דעת** - אדם היה רוצה שהתוצאה לא תתממש, אבל נוטל סיכון בלתי סביר להתממשותה.
- ב. **אדישות** – אדם אדיש ביחס לתוצאה לא אכפת לו אם תיגרם או לא.

פס"ד ג'בריה - מספיק להוכיח את אדישותו של אדם לקרות התוצאה ולא את רצונו שהתוצאה תקרה.

פס"ד איברהים טמטאווי - די בכך שיהיה מודע לסיכון הקטלני הטמון במעשיו כדי שיתפס כאדיש לקרות התוצאה.

דרכי הוכחה של יסוד נפשי: הוכחתו של היסוד הנפשי של עבירות יכול שתיעשה הן בהתבסס על (1) אמירות של הנאשם עצמו (2) ראיות נסיבתיות-חיזוניות (3) באמצעות חזקות ראיותיות-עובדתיות.

חזקות משפטיות להוכחת מחשבה פלילית

דוקטרינת עצימת העיניים (ס'20ג(1)): תחליף למודעות למעשה ולנסיבות, עצם עצימת העיניים מהווה ידיעה. אם לעברין יש חשד לגבי הנסיבות והמעשה והוא לא מברר נראה אותו **כאילו היה מודע**.

חשד + העדר ברור = עצימת עיניים.

פס"ד דמיטרי שובין - מקום בו מתעורר באדם חשד בדבר קיומו של מצב דברים מסוים אך הוא נמנע מלחקור בו, ניתן לראותו – כמי שהיה מודע אל אותו מצב דברים.

פס"ד המטפרסט - עצימת עיניים שקולה למודעות.

פס"ד האונס בשומרת - עצימת עיניים מפני ההכרה באפשרות קיומה של נסיבה הנמנית עם היסוד העובדתי (אי הסכמה לביצוע יחסי מין) שבעבירה כמוה כמודעות בפועל לקיומה של הנסיבה.

פס"ד טייב - דוקטרינת "עצימת העיניים" מתפרסת גם על פני "חלל תודעתי", היינו אדישות לשאלה אם ההסכמה קיימת אם לאו, ללא הקדשת מחשבה בעניין זה ונטילת סיכון במודע כי ההסכמה אינה נתונה.

פס"ד מרגלית הר שפי - עצימת עיניים בעבירות מחדל - אם אתה מודע שאדם הולך לבצע פשע ברור שאתה צריך למנוע את זה אבל אם רמת החשד קלה דוקטרינת עצימת עיניים לא חלה (מיעוט, חשין). עמדת הפסיקה היא שככלל, **דוקטרינת עצימת העיניים חלה גם בעבירות מחדל**.

חזקת המודעות הכללית: תחליף למודעות לאפשרות גרימת התוצאה. עוזרת להוכיח יסוד נפשי בקשר לתוצאה. ע"פ חזקה זו אדם מוחזק כמודע לאפשרות התוצאות הטבעיות של מעשיו.

פס"ד מגדיש - אין צורך כי יוצר הסיכון יהיה מודע לדרך המדויקת של השתלשלות האירועים שהביאו בסופו של דבר למותו של אדם או ידע את זהותו של הנפגע מראש.

פס"ד שי בלזר - כאשר אדם מתנהג התנהגות פוגענית מהסוג שיש בה באופן אובייקטיבי כדי לגרום למות קורבנו תוך שהוא מודע לכל היסודות המהווים את הרכיב העובדתי של העבירה, ניתן להניח כי היה מודע גם לתוצאה הקטלנית.

כלל הצפיות: תחליף להוכחת כוונה.

כלל הצפיות (ס'20 לחוק העונשין) אומר במקרים בהם התובע צריך להוכיח מחשבה פלילית מסוג כוונה אפשר להשתמש בכלל הצפיות שאומר אם ידעת שקרוב לוודאי שאם תעשה X יקרה Y כאילו התכוונת.

פס"ד סיטה נ' היועמ"ש - די בלראות את תוצאות המעשה הפוגעניות כאפשריות על מנת להוכיח כוונה.

** יש עבירות בהן לא ניתן להרשיע בעזרת פזיזות ויש להוכיח כוונה. עבירות כוונה הם עבירות בהם נעשה השימוש במונח "כוונה" או במונח נרדף, ואותו מונח מתייחס לתוצאה.

פס"ד כהן - הלכת הצפיות יכולה להחליף את המטרה (אם מטרת העבירה הינה לגרום לא והעבירה נעשתה אך המטרה הלכת הצפיות תחליף את המטרה).

פס"ד מורד אלחרמן נ' מדינת ישראל - די בנכונות המערער לפגוע בשוטר מתוך כוונה לחמוק ממעצר, למרות הצפייה הקרובה לוודאי כי עלולה להיגרם לשוטר חבלה חמורה, כדי להוכיח כוונה פלילית.

פס"ד מדינת ישראל נ' מורדוך צברי - די בלראות את תוצאות המעשה הפוגעניות כאפשריות על מנת להוכיח כוונה.

עבירת הרשלנות

רשלנות (ס'21א) לחוק העונשין "אי מודעות לטיב המעשה, לקיום הנסיבות או לאפשרות הגרימה לתוצאות המעשה, הנמנים עם פרטי העבירה, כשאדם מן היישוב יכול היה, בנסיבות העניין, להיות מודע לאותו פרט".

רשלנות תוטל רק כאשר יש נטילת סיכון בלתי סביר ביחס לתוצאה. לציין כי **הרשלנות נעשית במחדל**.

העונש על עבירות רשלנות הוא עד 3 שנים. נאשם ברשלנות עומד בדרגה מוסרית שונה ומהווה סיכון פחות לחברה.

יסוד עובדתי עבירת רשלנות:

- מעשה או מחדל.
- תוצאה.
- קש"ס עובדתי (אלמלא) ומשפטי (מבחן האדם מן הישוב- יכל וצריך) בין המעשה לתוצאה.

יסוד נפשי עבירת רשלנות:

- העושה לא היה מודע למעשה
- או לא היה מודע לנסיבה
- או לא היה מודע לאפשרות קרות התוצאה.

פס"ד בש נ' היועמ"ש - (מקרה) חובת הזהירות המוטלת על אדם תיקבע לפי מידות האדם הסביר, קנה מידה אובייקטיבי. בהימ"ש יכול להקפיד ולהחמיר כדי שלא יקופחו חיי אדם.

פס"ד יעקובוב - אדם מן הישוב אשר נוהג באלימות כלפי אשתו צריך לצפות תוצאה קטלנית (כגון התאבדות) ועל כן עליו לשאת בתוצאות.

פס"ד ליכטנשטיין - כאשר נוטל אדם סיכון בלתי סביר (נהיגה במהירות) הוא יישא בתוצאות רשלנותו.

האבחנה בין קלות דעת לרשלנות (המדרגה השנייה של מחשבה פלילית)

הדומה בין השניים הוא ששניהם נוגעים לנטילת סיכון בלתי סביר.

השונה ביניהם הוא שקל הדעת מודע לסיכון והרשלן לא מודע אליו, למרות שהיה יכול והיה צריך להיות מודע אליו.

עבירת אחריות קפידה

אחריות קפידה (ס'22 לחוק העונשין) - עבירה בה אין צורך ביסוד נפשי, עצם ביצוע המעשה (התקיימות יסוד עובדתי) הוא העבירה. נטל ההוכחה עובר לנאשם להוכיח שלא ידע, לא התרשל ועשה כל שניתן כדי למנוע את העבירה.

פס"ד גדיסי - בעבירות מסוג אחריות מוחלטת אין מקום למחשבה פלילית ולכן אין מקום לדיון בנוגע למחשבה הפלילית של הנאשם או ברשלנות.

פס"ד אוחנה - ניתן לסתור את חזקת היסוד הנפשי ולהראות כי היה ניסיון למנוע את העבירה. במקרה זה לא עשה כל שניתן למנוע את העבירה ולכן זוהי עבירת אחריות קפידה.

האדם עשה ככל שניתן כאשר עשה מה שסביר בנסיבות העניין.

06 - רפורמה בעבירות המתה

מטרתה הייתה ליצור עבירות חדשות שניתן לייחס לנאשם: רצח, רצח בנסיבות מחמירות, המתה בנסיבות של אחריות מופחתת, המתה בקלות דעת.

רצח בנסיבות מחמירות

ס'301א(א) לחוק העונשין - הגורם **בכוונה או באדישות** למותו של אדם באחת מהנסיבות המפורטות: (1) רצח לאחר תכנון או שקילה, (11) רצח שהוא מעשה טרור, (8) רצח חסר ישע או רצח קטין על ידי האחראי עליו, (6) רצח של בידי בן זוג שקדם לו התעללות גופנית או נפשית בקורבן, (9) רצח אדם תוך גרימת סיכון לחייו של אדם אחר זולת הקורבן.

במקרים כאלה העונש שיוטל על הנאשם הוא **מאסר עולם כעונש חובה**.

רצח

ס'300 לחוק העונשין - הגורם **בכוונה או באדישות** למותו של אדם.

במקרים כאלה העונש שיוטל על הנאשם הוא **מאסר עולם כעונש מרבי**.

המתה בנסיבות אחריות מופחתת

ס'301ב(א) לחוק העונשין - הגורם **בכוונה או באדישות** למותו של אדם והמעשה נעשה כשהנאשם היה נתון **במצב של מצוקה נפשית קשה, עקב התעללות** חמורה ומתמשכת בו או בבן משפחתו, בידי מי שהנאשם גרם למותו.

במקרים כאלה העונש שיוטל על הנאשם הוא **מאסר חמש עשרה שנים**.

המתה בקלות דעת

ס'301ג לחוק העונשין - הגורם למותו של אדם בקלות דעת.

בעבירה זו ייכללו מקרים שהנאשם נוטל סיכון בלתי סביר שמתמשש, אך מקווה שהתוצאה הקטלנית לא תתרחש.

במקרים כאלה העונש שיוטל על הנאשם הוא **מאסר שתים עשרה שנים**.

07 - צורות נגזרות של אחריות פלילית - דוקטרינת הניסיון

דיני העונשין מייחסים אחריות פלילית גם לנאשם שלא השלימו את העבירה. מדובר בצורות של אחריות פלילית הגזרות מהעבירה המושלמת.

במשפט הפלילי יש מדרג: (1) עבירה מושלמת (2) ניסיון (3) הכנה - לרוב אינה עבירה.

ניסיון

עבירות שאינן מושלמות משמעותן שהיסוד העובדתי הוא חסר, על כמעט כל עבירה ישנו עונש על ניסיון. ישנן עבירות בהן הניסיון הינו עבירה בפני עצמה (ניסיון לרצח), בעבירות אלה נדרש היסוד הנפשי של ניסיון.

ס'25 לחוק העונשין - ניסיון מוגדר כעבירה שאינה הכנה ואינה עבירה מושלמת.

במקרים כאלה העונש שיוטל על הנאשם הוא **זהה לעבירה המושלמת**.

יסוד נפשי של עבירות ניסיון: יסוד נפשי של העבירה המושלמת (מודעות + רכיב חפצי) + כוונה להשלים את העבירה.

* ניתן להשתמש בדוקטרינת עצימת העיניים/ הלכת הצפיות בניסיון.

* גם בעבירת ניסיון ניתן לבחון את הצדדים לעבירה.

פטור עקב חרטה: (ס'28 לחוק העונשין) הפטור יינתן אם הנאשם יוכיח כי עמד בשתי תנאים:

1. **רצון פנימי אמיתי** - הנאשם חדל מביצוע העבירה מתוך רצון פנימי אמיתי להפסיק לבצע את העבירה.
2. **תרומה של ממש למניעת התוצאה** - הנאשם צריך לתרום תרומה של ממש במניעת התוצאה.

נטל ההוכחה על הנאשם ברמת מאזן הסתברויות.

פס"ד מצראוה - החרטה צריכה לנבוע משכנוע פנימי, ולא בשל קושי חיצוני לבצע את העבירה.

פס"ד נחושתן - די בכך שיש סיבה פנימית של המבצע שגורמת לו להפסיק את השלמת העבירה ע"מ לתת פטור עקב חרטה. אין צורך שתהיה סיבה מוסרית.

פס"ד סריס - במקרה בו לולא ההפרעה הייתה מתבצעת העבירה, ובשל הפרעה חיצונית אינה התקיימה, זהו ניסיון.

הבחנה בין העבירה המושלמת לניסיון: ההבדל בין מצב בו התקיימה העבירה מושלמת לבין ניסיון נעוץ בכך **שבניסיון לא התקיים במלואו אחד מרכיבי היסוד העובדתי**.

ניסיון לא צליח: (ס'26 לחוק העונשין) ניסיון בלתי צליח הוא כוונה למעשה ועל כן נרשיע בניסיון וזאת מלבד לאי צליחות משפטית אשר אינה מהווה עבירה. גם ניסיון שמועד לכישלון הינו ניסיון.

פס"ד גרציאנו - יש לבחון את העובדות בהתאם לאמונה של העושה, שאילו הייתה נכונה, ניתן היה להשלים את ביצועה של העבירה. על כן גם ניסיון בלתי צליח מהווה ניסיון.

הכנה

בד"כ לא עניש. אנו לא אם ההכנה היא תמימה או משהו פלילי ולכן הכנה אינה ענישה (למעט מקרים חריגים).

יש עבירות ספציפיות של הכנה כי יש מעשים שגם בהכנתם יש פוטנציאל גדול לפגיעה בערך מוגן, ומכאן שניתן להפליל את מעשה ההכנה.

הבחנה בין ניסיון להכנה

קיימים מספר מבחני עזר חלופיים להבחנה בין ניסיון להכנה:

מבחן הקרבה להשלמה: בוחן כמה ההתנהגות בפועל הייתה קרובה לעבירה המושלמת מבחינה איכותית וכמותית. איך בודקים? ככל שיש יותר של שלבים חסרים - או שהשלבים החסרים איכותיים במיוחד - הרי שביהמ"ש יגיע למסקנה שמדובר בהכנה בלבד.

מבחן הסרט האילם: מנסים לראות מתי התחילו הפעולות החד משמעיות שנחשבות כבר ניסיון. איך בודקים? נקודת ההתחלה של המבחן היא שלב ההכנה - מתי ניכר ממעשיו של האדם שהוא כבר לא בשלב ההכנה וברור שהוא עבר לשלב הניסיון.

פס"ד מנבר - לפי מבחן הסרט האילם - המעשים היו בגדר סדרת פעולות מתמשכת שאילולא נקטעה הייתה העבירה מושלמת, על כן זהו ניסיון.

פס"ד סנקר - מקרה בו היה ניסיון על פי מבחן הסרט האילם.

מבחן הצעד האפקטיבי: מבחן שמחפש מתי בשרשרת האירועים קרה אותו מעשה, שברגע שהוא נעשה, הדבר מעיד על כך שבכוונה העושה להמשיך עם ביצוע המעשים עד להשלמת העבירה. איך בודקים? מחפשים מעשה שמהווה תחילת שרשרת מעשים שאם לא הייתה מופסקת - הייתה מביאה להשלמת המעשה.

פס"ד סריס - אילולא היו מפריעים בביצוע העבירה, העבירה הייתה מתבצעת. ע"פ מבחן הצעד האפקטיבי זהו ניסיון.

פס"ד אלדד - במקרה זה נעשה הצד המשמעותי לביצוע העבירה, לכן הוא מורשע בניסיון.

08 - צורות נגזרות של אחריות פלילית - צדדים לעבירה

מבצע בצוותא

ס'29(ב) לחוק העונשין - המשתתפים בביצוע עבירה תוך עשיית מעשים לביצועה, הם מבצעים בצוותא, ואין נפקא מינה אם כל המעשים נעשו ביחד, או אם נעשו מקצתם בידי אחד ומקצתם בידי אחר.

פס"ד סורגיון - גם כאשר כל אחד עשה מעשה קטן לביצוע העבירה, ניתן להאשים כביצוע בצוותא. אין זה משנה מה התפקיד שהוטל על כל אחד מן השותפים.

פס"ד מרדכי לוי - על הפרט להיזהר שלא להסתבך עם אחרים במעשים אסורים, שכן הוא עשוי לאבד כל שליטה על חבריו ואז הוא מפקיד גורלו מבחינת אחריות הפלילית בידיהם, וכל עבירה אחרת או נוספת שתיעשה ע"י אחד מן העושים תיזקף גם לחובתו, הם יחשבו מבצעים בצוותא.

פס"ד מטיאס - אנשים יחשבו כמבצעים בצוותא אם היה תכנון משותף וחלוקת תפקידים גם אם לאחד לא מתקיים היסוד העובדתי.

פס"ד פלוניס - ביצוע בצוותא עשוי להתקיים ללא נוכחות פיזית.

פס"ד עוזי משולם - אין צורך בנוכחות פיזית במקום על מנת להיחשב למבצע בצוותא (הורשע מכוח רב העבריינים).

יסוד נפשי של ביצוע בצוותא: יסוד נפשי של העבידה המושלמת + מודעות לפעולת הצוות (לחלקו בעבירה, לחלקם של אחרים ולמזימה בכללותה).

פסי"ד פלוניס - יש להוכיח שהצדדים מודעים שפועלים בצוותא.

מבצע באמצעות אחר

סי'29 לחוק העונשין - מבצע באמצעות אחר הוא אדם שתרם לעשיית המעשה על-ידי אדם אחר שעשאו ככלי בידיו, כשהאחר היה נתון במצב כגון אחד המצבים הבאים, כמשמעותם בחוק זה: (1) קטינות או אי שפיות הדעת; (2) העדר שליטה; (3) ללא מחשבה פלילית; (4) טעות במצב דברים; (5) כורח או צידוק.

* חריג לטעות במצב דברים (סי'29ג4)) יש מקרים בהם האדם הוטעה אך עדיין ביצע עבירה אחרת בה הוא יורשע.

יסוד נפשי ביצוע באמצעות אחר: התקיימות היסוד הנפשי של העבירה שמבצע האחר (מודעות + חפזי) + התקיימות מודעות (או עצימת עיניים) לנסיבת היות האחר "אחר" לפי המצבים בחוק.

מסייע

סי'31 לחוק העונשין - מי אשר, לפני עשיית העבירה או בשעת עשייתה, עשה מעשה כדי לאפשר את הביצוע, להקל עליו או לאבטח אותו, או למנוע את תפיסת המבצע, גילוי העבירה או שללה, או כדי לתרום בדרך אחרת ליצירת תנאים לשם עשיית העבירה, הוא מסייע.

סיוע לביצוע העבירה - סיוע לפני או במהלך העבירה.
סיוע לפושע - סיוע לאחר העבירה.

במקרים של סיוע העונש שיוטל על המסייע הוא **חצי מהמבצע העיקרי**.
* במידה והעונש הוא מאסר עולם יקבל המסייע 20 שנה.

מבחנים להבחנה בין סיוע לביצוע בצוותא:

1. **מבחן השליטה הפונקציונאלית** – מבצע בצוותא הוא בעל שליטה מהותית על העשייה העבריינית. הוא חלק מההחלטה לבצע את העבירה וחלקו חיוני להגשתה. למסייע אין יכולת לעצור את תהליך העבירה.
2. **מבחן הקרבה** – מה מידת הקרבה לביצוע העבירה. ככל שיותר קרוב – כך יותר מבצע ופחות מסייע.
3. **מבחן הסנקציה הפלילית** (השופט חשין) – אם השופט סבור שהמקרה חמור שיש להטיל עונש כבד על הנאשם בשל הפגיעה החברתית בערך מוגן – מבצע בצוותא. אם "חלש" – מסייע.

* ניתן לסייע לעבירה מושלמת וגם לניסיון עבירה.

היסוד העובדתי של המסייע: (תנאים מצטברים)

1. למעשה יש פוטנציאל לסייע לקיום העבירה.
2. המעשה נעשה לפני ביצוע העבירה או בעת ביצועה.
3. סיוע יכול להיות רוחני או פיזי (לעיתים גם עצם נוכחות מהווה סיוע).
4. המעשה המסייע צריך להיות בעל ייעוד מוחשי וקונקרטי (המבצע העיקרי לא צריך להיות מודע לעזרת המסייע).

פסי"ד אנגליקה - המסייע לא צריך להיות מודע לכל הפרטים ולדעת מה המבצע יעשה, אלא שהמבצע הולך לעשות משהו פלילי מוחשי. החוק אינו דורש כי אלמלא הסיוע לא הייתה העבירה העיקרית מתגבשת. אין כל הכרח כי בהתנהגותו ירים המסייע תרומה אפקטיבית לביצוע העבירה העיקרית.

היסוד הנפשי של המסייע:

1. מודעות לאפשרות ביצוע העבירה ע"י המבצע העיקרי.
2. מודעות לטיב ההתנהגות המסייעת ולכך שיש לה פוטנציאל לתרום לביצוע העבירה העיקרית, יש צורך בכוונה לסייע לעבירה.

* ניתן להשתמש **בדוקטרינת עצימת עיניים** כתחליף למודעות ו**בהלכת הצפיות** כתחליף לכוונה.

פטור עקב חרטה: (סי'34 לחוק העונשין) לא יישא באחריות פלילית לשידול או לסיוע, או לניסיון לשידול אם (1) מנע את העבירה/ השלמתה, (2) הודיע לרשויות לשם מניעתה/מניעת השלמתה, (3) עשה כל שביכולתו למנועת עשיית/ השלמת העבירה.

פסי"ד אנגליקה - היסוד הנפשי הנדרש במסגרת עבירת הסיוע הוא מודעות לטיב ההתנהגות המסייעת ולכך שהמבצע העיקרי מבצע, או עומד לבצע עבירה, וכך עמידתה של המטרה לסייע לנגד עיני המסייע.

פסי"ד פלונית - צריך להוכיח כוונה לסייע לעברייני (הלכת הצפיות יכולה לשמש תחליף להוכחת הכוונה).

סיוע במחדל:

פס"ד ויצמן - ניתן להיות מואשם בעבירה של סיוע במחדל.

פס"ד נקר - אי מניעת פשע - מחדל - יכול להוות סיוע במחדל לעבירה.

פס"ד פוליאקוב - המסייע הוא מי ש"עשה מעשה כדי לאפשר" את ביצוע העבירה, או להשיג איזו מן המטרות הפסולות האחרות הכרוכות בכך. די להראות כי המעשה היה "מסוגל" לסייע, או כי המבצע העיקרי הסתמך על עשייתו.

משדל

ס'30 לחוק העונשין - המביא אחר לידי עשיית עבירה בשכנוע, בעידוד, בדרישה, בהפצרה או בכל דרך שיש בה משום הפעלת לחץ, הוא משדל לדבר עבירה.

תרומת המשדל מתבטאת בכך שהוא מביא את המבצע של העבירה לקבלת החלטה לעשות את המעשה. בלי השידול, לא הייתה מבוצעת העבירה.

במקרים של שידול העונש שיוטל על המשדל הוא **זהה למבצע העיקרי (פס"ד פלונים)**.

בשידול יש צורך **בקש"ס** בין השידול לבין ביצוע העבירה ע"י המבצע העיקרי.

פס"ד אסקין - לא חייבים שהרעיון יהיה של המשדל, לפעמים הרעיון קיים אצל המשודל, אך כן צריך להוכיח כי בלעדיו המשדל העבירה לא הייתה יוצאת לפועל על ידי המשודל.

היסוד העובדתי של עבירת השידול: התנהגות בעלת אופי משדל (שכנוע, עידוד, דרישה, הפצרה וכו..).

היסוד הנפשי של עבירת השידול:

1. מודעות לכך שיש בהתנהגותו כדי להביא את האחר (המשודל) לידי ביצוע העבירה (מודעות לטיב ההתנהגות המשדלת ולעצם השידול).
2. כוונה להביא את המשודל לידי ביצוע העבירה.

שידול לשידול

פס"ד סוגקר - לפי דורנר ניתן לבצע שידול לשידול.

חריגים לשידול:

1. שידול לעבירות חטא אינו עניש (**ס'34 לחוק העונשין**).
2. ניסיון לשידול - במידה ולא התרחשה עבירה מושלמת. מחצית מעונשו של המבצע העיקרי (**ס'33 לחוק העונשין**).

פס"ד מארי פיזם - העונש על שידול וביצוע בצוותא זהה.

פטור עקב חרטה: (**ס'34 לחוק העונשין**) לא יישא באחריות פלילית לשידול או לסיוע, או לניסיון לשידול אם (1) מנע את העבירה/ השלמתה, (2) הודיע לרשויות לשם מניעתה/מניעת השלמתה, (3) עשה כל שביכולתו למניעת עשיית/ השלמת העבירה.

אחריות שותפים לעבירה שונה או נוספת

ס'34א(א) לחוק העונשין - עבר מבצע, אגב עשיית העבירה, עבירה שונה ממנה או נוספת לה, כאשר בנסיבות העניין, אדם מן היישוב יכול היה להיות מודע לאפשרות עשייתה (1) יישאו באחריות לה גם המבצעים בצוותא הנותרים; ואולם, נעברה העבירה השונה או הנוספת בכוונה, יישאו המבצעים הנותרים באחריות לה כעל עבירה של אדישות בלבד; (2) יישא באחריות לה גם המשדל או המסייע, כעבירה של רשלנות, אם קיימת עבירה כזאת באותו יסוד עובדתי.

תנאים להטלת אחריות על עבירה נוספת:

1. "אגב עשיית העבירה" - זיקת זמן (קרה תוך כדי) וזיקה מהותית לעבירה (קשורה לעבירה הראשונה).
2. "עבירה שונה ממנה או נוספת לה" - בוצעה עבירה אחרת (לא המקורית).
3. "כאשר בנסיבות העניין" - מבחן צפיות סובייקטיבי, מה קרה במקרה הספציפי (הם לא צפו).
4. "אדם מן היישוב יכול היה להיות מודע לאפשרות עשייתה" - מבחן אובייקטיבי, האם אדם מן היישוב יכל לצפות את החריגה?

*על מנת שתחשב עבירה כעבירה נוספת יש להוכיח שהשותפים אינם צפו את העבירה הנוספת, אך אדם סביר יכל לצפותה.

* "אם העבירה הנוספת נעשתה בכוונה" - המבצעים בצוותא יואשמו באחריות כעבירה של אדישות.
* משדל ומסייע יישאו באחריות לעבירה נוספת כעבירה של רשלנות.

* בנוגע לסי'34א(א)2 לחוק העונשין - במידה ואין עבירה דומה בעלת יסוד נפשי של רשלנות, לא ניתן יהיה להרשיע את המשדל ואת המסייע.

פס"ד מרדכי לוי - בפס"ד זה נקבעו התנאים להטלת אחריות על שותפים לעבירה נוספת.

דוקטרינת רב העבריינים

במקרה של אדם העומד בראש ההיררכיה העבריינית מלאכת הסיווג מסובכת במיוחד – מתוקף זה שהוא עומד בראש ההיררכיה, מידת התרומה שלו **במישור העובדתי** היא אפסית. לעומת זאת, מידת התרומה שלו **במישור הנפשי** היא גדולה מאוד. ארגונים אלו דואגים שראש ההיררכיה לא ידע על הפשעים הקונקרטיים ולכן קשר להביא להרשעתם.

פס"ד עוזי משולם - את רב העבריינים יש להאשים כמבצע בצוותא, הוא אינו חייב להיות נוכח במקום ולא צריכה להיות לו תרומה במישור העובדתי על מנת שיורשע. ניתן להשתמש במבחן השליטה הפונקציונלית, על מנת לבדוק אם הוא בעל שליטה מלאה על ביצוע העבירה, אם כן הוא מבצע בצוותא.

פס"ד ברגותי - המיינומום הנדרש לצורך הטלת אחריות של מבצע בצוותא על מנהיג חבורה שאיננו נוכח בזירת העבירה, הוא השתתפות בתכנון העבירה או קשירת קשר לביצועה; מתן הנחיות או אישור לביצוע העבירה; פיקוח על ביצוע העבירה; או העלאת הרעיון לביצוע העבירה בצירוף סיוע או תכנון.

חוק מאבק בארגוני פשיעה: ס'2א לחוק ארגוני הפשיעה קובע חלופות לעבירת "פעיל בארגון פשיעה" כאשר החשובה ביניהם היא "העומד בראש ארגון פשיעה" אשר דינו 0 שנות מאסר. עבירה זו לא דורשת להוכיח מודעות כלפי עבירה קונקרטיה.

* תמיד התביעה תנסה להראות שהוא מבצע בצוותא, במידה וזה לא ניתן להוכחה ינסו לתבוע כמשדל או מבצע באמצעות אחר, במידה וגם זה לא צלח ניתן לתבוע כמנהל ארגון פשיעה.

09 - סייגים לאחריות פלילית

קיימים בחוק סייגים לעבירות. כלומר - על אף שהדין מכיר בכך שנעברה עבירה, קיים פטור מהרשעה בדין, מחמת נסיבות, הצדקות או ערכים שרואה החברה כחשובים. **הסייגים חלים על כל העבירות.**

הגנה - טענות שמבקשות לקעקע את יסודות העבירה ומבקשות להגיד כי יסודות העבירה לא התקיימו.

סייגים - משהו יותר ספציפי, ישנם סייגים מסוג **פטור** (מצבים בהם האירוע הפלילי נכפה על הפרט) ו**מסוג הצדק** (על אף היות המעשה עבירה פלילית – מוצדק היה לעשותו).

נטל הראיה - אדם שמבצע עבירה מבצע עבירה כאשר הסייגים אינם חלים. אם נאשם טוען שאחד הסייגים מתקיימים הוא צריך לעורר את זה ולהציג ראשית ראיה (משהו שסודק את ראיות התביעה) ואז הנטל חוזר לתביעה להוכיח מעבר לכל ספק סביר כי לא מתקיים הסייג.

הגנת העדר שליטה

ס'34 לחוק העונשין - לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה ולא היה בידו לבחור בין עשייתו לבין ההימנעות ממנו **מחמת העדר שליטה על תנועותיו הגופניות.**

כניסה למצב בהתנהגות פסולה (ס'34 לחוק העונשין) - אם אדם נכנס למצב פסול (לא לקח תרופה) ואירעה תאונה בעקבות כך זוהי אחריותו. **נבחן ע"פ מבחן המודעות**, אם ידעת כי אתה נכנס למצב בהתנהגות פסולה, לא ניתן לקבל את הפטור (ידעת שהיית צריך לקחת כדור ולא לקחת).

הגנת אי השפיות

ס'34 ח לחוק העונשין - אדם, שבעת המעשה לא היה שפוי **בדעתו** – בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי – והיה חסר יכולת של ממש להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או להימנע מעשיית המעשה.

מחלת נפש: לא מספיק ליקוי נפשי, צריך מחלת נפש שמביאה לכך שבזמן ביצוע העבירה הנאשם לא הבין את המעשה שהוא עושה. לרוב פסיכוזא.

תנאים לתחולת ההגנה:

1. על הנאשם לסבול ממחלה נפשית (מהותית).
2. על הנאשם להיות חסר יכולת להבין את הפסול במעשה.
3. קשר סיבתי בין התנאי הראשון לשני, מחלת הנפש היא שגרמה לאי יכולתו להבחין בין אסור למותר.

פס"ד אילן אדנני - למרות היותו סכיזופרן, ניתן לראות כי ניסיון העבירה הייתה מתוכננת וכי הבין את מעשיו, על כן לא חל הסייג.

פס"ד גארמה - ביצוע מעשה על רקע תרבותי לא יחשב לאי שפיות (הרג את אישתו כי חשב שנכנס בה שד).

פס"ד אבו חמאד - במידה ויש ספק לגבי שפיותו של אדם במן העבירה (חלק מהזמן שפוי וחלק לא) הוא יזוכה.

פס"ד ברוכים - שיבוש המחשבה בזמן ביצוע העבירה המביא לכדי אי יכולת להימנע מעשייתה תזכה בהגנת העדר השפיות.

הגנת השכרות

ס'34 ט לחוק העונשין - אדם שעשה מעשה פלילי **במצב של שכרות שנגרמה שלא בהתנהגותו הנשלטת** או שלא מדעתו - לא יישא באחריות פלילית.

***שכרות מכוונת** - אדם שגרם למצב השכרות כדי לעבור בו את העבירה, **לא ייחול עליו הסייג**.

פס"ד גיון - מזוכה בשל כניסה של סם לגוף בצורה לא רצונית ומודעת.

פס"ד יסאר - אדם שנוטל כדורים באופן מודע לא יהיה זכאי להגנה, עצם נטילת הכדורים מעלה כאילו יש מודעות (יסוד נפשי).

הגנה עצמית

ס'34 י לחוק העונשין - לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה **שהיה דרוש באופן מיידי כדי להדוף תקיפה** שלא כדין שנשקפה ממנה סכנה מוחשית של פגיעה בחייו, בחירותו, בגופו או ברכושו, שלו או של זולתו; ואולם, אין אדם פועל תוך הגנה עצמית מקום שהביא בהתנהגותו הפסולה לתקיפה תוך שהוא צופה מראש את אפשרות התפתחות הדברים.

תנאים להתקיימות ההגנה (תנאים מצטברים):

1. **נחיצות** - היה נחוץ לעשות את הפעולה כדי להגן על עצמי. **פס"ד פרץ** - במידה והיה ניתן לסגת ולא נסוג, אין עמידה בתנאי הנחיצות.
  2. **מידיות** - ההגנה העצמית צריכה להתרחש בעת האירוע.
  3. **"להדוף תקיפה"** - על המתגונן להגן על עצמו ולא לנצל את המצב כדי לתקוף בחזרה, לא חצה את הגבול בין מגננה למתקפה. **פס"ד פרידמן** - פעולות שלא הכרחיות להדיפת התקיפה בעת ההגנה העצמית יחשבו לאסורות.
  4. **שלא כדין** - הגנה עצמית ניתנת רק במצב בו אני נתקף שלא כדין (לא כמו מעצר ע"י שוטר).
  5. **סכנה מוחשית** - על הסכנה ממנה מתגוננים להיות מוחשית, על האדם להרגיש שאם לא יתגונן יקרה משהו רע. **פס"ד וינצקי** - מקרה בו הסכנה אינה מוחשית ולכן לא חלה ההגנה העצמית.
  6. **כניסה למצב בהתנהגות פסולה** - יש להוכיח כי אדם לא נכנס לתקיפה בהתנהגותו הפסולה. אם המתגונן התחיל במריבה או נכנס למצב ברצון הוא לא יוגדר כמי שפעל תוך הגנה עצמית.
- * הגנת בית המגורים/ עסק/ משק חקלאי - **ס'34 י(1) לחוק העונשין** - יש זכות להגן על הבית אך לא בכל מחיר.

הגנה הצורך

ס'34 יא לחוק העונשין - לא יישא אדם באחריות פלילית **למעשה שהיה דרוש באופן מיידי להצלת חייו, חירותו, גופו או רכושו, שלו או של זולתו, מסכנה מוחשית של פגיעה חמורה הנובעת ממצב דברים נתון בשעת המעשה**.

תנאים להתקיימות ההגנה (תנאים מצטברים):

1. נחוץ להגנה על אינטרס מוגן.
2. הגנה מפני סכנה מוחשית.
3. אין דרך סבירה אחרת לפעול.

הגנה הכורח

ס'34 יב לחוק העונשין - לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שנצטווה לעשותו תוך איום שנשקפה ממנו סכנה מוחשית של פגיעה חמורה בחייו, בחירותו, בגופו או ברכושו, שלו או של זולתו, ושאינוס היה לעשותו עקב כך.

תנאים להתקיימות ההגנה (מצטברים):

1. כפייה תוך איום אמיתי.
  2. מידיות (לא היה לי יכולת לפעול כדי לעצור).
- פס"ד בשיר** - הגנת הכורח לא חלה במקרים בהם ניתן היה לפנות למשטרה ולבקש עזרה ובכך למנוע את ביצוע העבירה.

3. האינטרס המוגן הוא אינטרס חשוב (הגנה על חיי אדם).
  4. העדר ברירה.
- פס"ד חסוס** - כאשר אדם נכנס להתנהגות פסולה מרצון, הגנת הכורח אינה חלה עליו.

הגנה הצידוק

ס'34יג לחוק העונשין - לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה באחד מאלה: (1) הוא היה חייב או מוסמך, לפי דין, לעשותו (2) עשהו על-פי צו של רשות מוסמכת (3) במעשה הטעון לפי דין הסכמה, כאשר המעשה היה דרוש באופן מיידי לשם הצלת חיי אדם, ובנסיבות העניין לא היה בידו להשיג את ההסכמה (4) עשהו באדם בהסכמה כדין, תוך פעולה או טיפול רפואיים, שתכליתם טובתו או טובת הזולת (5) עשהו תוך פעילות ספורטיבית או משחק ספורטיבי, שאינם אסורים לפי דין.

תנאים להגנת הצידוק: (תנאים מצטברים)

1. הפעולה היא כדין (מכוח הכלל).
2. שקילות בין המעשה לכוח המופעל.
3. אין דרך אחרת לפעולה.

פס"ד גולד - בו מנוסחים הכללים להגנת הצידוק.

הגנת זוטי הדברים

ס'34יז לחוק העונשין - עבירה פשוטה וקלת ערך שאין סיבה להעמיד בגינה לדין.
פס"ד עזיזיאן - לא כל מקרה הוא זוטי דברים, לעיתים יש אינטרס להרשיע.

טעות במצב משפטי

ס'34יט לחוק העונשין - לענין האחריות הפלילית אין נפקה מינה אם האדם דימה שמעשהו אינו אסור, עקב טעות בדבר קיומו של איסור פלילי או בדבר הבנתו של האיסור, זולת אם הטעות היתה בלתי נמנעת באורח סביר.

תנאים להחלת הגנת טעות במצב משפטי: (תנאים מצטברים)

1. הלקוח פעל בתום לב.
2. סבירות ההסתמכות - ככל שהשאלה מורכבת יותר ניטה להסתמך יותר על עו"ד.
3. גילוי הפרטים - אם הלקוח מוסר עובדות חלקיות הוא אינו זכאי להגנה.
4. מומחיות העו"ד - ככך שהעו"ד יותר מומחה בתחום ניטה לקבל הגנה.
5. חוות דעת בכתב - רק ייעוץ משפטי שניתן בכתב יזכה להגנה.

פס"ד אלי הורביץ - אם אתה טועה במצב משפטי והסתמכת על עצה משפטית ועמדת בכל הקריטריונים אתה תזכה בהגנה.

הגנה תרבותית

הגנה זו אינה מצויה בחוק. ישנם מקרים ייחודיים ותרבותיים בהם מבצע הנאשם עבירה על רקע תרבותי ואנו מוכנים להעניק לו הגנה.
פס"ד קימורה - ביהמ"ש לא מקבל הגנה תרבותית במקרים של עבירה פלילית חמורה.
פס"ד דינסר - לכל אחד יש מאפיינים ייחודיים, אנו רוצים לכבד תרבויות אך עד שזה מגיע לדין הפלילי.

10 - סעיפים כלליים חשובים

אי מניעת פשע

ס'262 לחוק העונשין - מי שידע כי פלוני זומם לעשות מעשה פשע ולא נקט כל האמצעים הסבירים למנוע את עשייתו או את השלמתו, דינו - מאסר שנתיים.

עבירות פנים וחוץ

עבירות פנים - ס'7(א) לחוק העונשין - (1) עבירה שנעברה כולה או מקצתה בתוך שטח ישראל (2) הכנה, ניסיון, ניסיון לשידול, קשירת קשר שנעשו מחוץ לשטח ישראל והעבירה או מקצתה תוכננה להיעשות בשטח ישראל.
** במידה והעבירה הינה עבירה מתמשכת מספיק כי חל מן העבירה התרחש בישראל.

עבירות חוץ - ס'7(ב) לחוק העונשין - עבירה שאיננה עבירת-פנים.
** לא נשפט בארץ אלא במקרה בו יש עניין לציבור והאדם לא נשפט בחול (באישור יועמ"ש).

קשירת קשר

ס'499(א) לחוק העונשין - הקושר קשר עם אדם לעשות פשע או עוון, או לעשות במקום שמחוץ לישראל מעשה שהיה בגדר פשע או עוון אילו נעשה בישראל והוא עבירה גם לפי דיני אותו מקום, דינו – (1) אם העבירה היא פשע - מאסר שבע שנים או העונש שנקבע לאותה עבירה, הכל לפי העונש הקל יותר (2) אם העבירה היא עוון - מאסר שנתיים או העונש שנקבע לאותה עבירה, הכל לפי העונש הקל יותר.

11 - איך פותרים קייס

הגורם (מעשה) בכוונה או באדישות (רכיב חפצי) למוות (תוצאה) של אדם (נסיבה) באחת מהנסיבות המפורטות להלן, דינו – מאסר עולם ועונש זה בלבד: (7) המעשה נעשה באכזריות מיוחדת (נסיבה), או תוך התעללות גופנית או נפשית בקורבן (נסיבה).

1. מנתחים את העבירה:

לציין כי העבירה היא התנהגותית/תוצאתית.

יסוד עובדתי:

מעשה - הגורם, במקרה זה ניתן לראות כי X גרם למוות בכך שעשה Y...

• לשים לב לעבירות שאין בהן צורך במעשה אקטיבי (סטטוס, החזקה ומחדל).

נסיבות - אדם, ניתן לראות כי הנרצחת היא אדם. אכזריות מיוחדת, האכזריות באה לידי ביטוי ב... .

• הסנגוריה תנסה לתקוף את התקיימות הנסיבות.

תוצאה (במידת הצורך) - מוות. במקרה זה ניתן לראות כי Z מתה.

קשר סיבתי (רק בעבירות תוצאה):

עובדתי (מבחן האלמלא) - אלמלא X עשה Y לא הייתה נגרמת התוצאה.

משפטי (מבחן הצפיות) - X יכל (מבחן המסוגלות) וצריך (מבחן נורמטיבי) היה לצפות כי שעשה Y תקרה התוצאה.

• בקש"ס לבחון גורם זר מתערב וגולגולת דקה/דקיקה.

יסוד נפשי הכרתי:

מודעות למעשה - X ידע כי הוא עושה Y (ניתן להוכיח ע"י עצימת עיניים).

מודעות לנסיבות - X ידע כי Z היא אדם. X ידע כי נהג באכזריות מיוחדת (ניתן להוכיח ע"י עצימת עיניים).

מודעות לתוצאה - X ידע כי גרם למוותה של Y (ניתן להוכיח ע"י חזקת המודעות הכללית).

יסוד נפשי חפצי:

כוונה/ אדישות/ קלות דעת - במקרה זה יש להוכיח כי X היה בעל כוונה לרצוח (ניתן להוכיח ע"י הלכת הצפיות) או אדיש לקרות התוצאה.

- תמיד הגנה תנסה להפחית ביסוד החפצי, זה לא רצח בנסיבות מחמירות אלא המתה בקלות דעת.
- כדי/ בשביל/ לצורך יש רכיב חפצי של כוונה.
- לוודא כי ישנה סימולטניות בין היסוד העובדתי לנפשי.

2. במידה ועבירה לא הושלמה לגמרי: ניסיון/ הכנה.

- לנתח מבחנים להבדל בין ניסיון להכנה ולאחר מכן יסוד נפשי של ניסיון.
- לבחון פטור עקב חרטה.

3. במידה ויש כמה אנשים: לבחון צדדים לעבירה.

- הסנגוריה תנסה לטעון כי מחוץ למעגל והתביעה בפנים.
- אם יש עבירה שחורגת מהתכנון המקורי לבדוק אחריות שותפים לעבירה נוספת.
- אם יש כמה אופציות לרשום כחלופיות.
- במידה ורלוונטי - ראש ארגון פשיעה (כתחליף לרב עבריינים).
- לבחון פטור עקב חרטה.
- אם יש מסייע שלא פעל - מסייע במחדל.

4. הגנות

- יש לנהל דיון בכל ההגנות הרלוונטיות.

- יש לתקוף את יסודות ההגנה.
- לטעון להסתכנות מרצון.

5. הכרעה: אפשר לתת ב2 שורות במידה ויש מקום.

12 - טיפים כלליים

- לסמן דברים מרכזיים (לכתוב על דף), לקרוא את כל תתי השאלות לפני שעונים.
- כל עקרון, דוקטרינה, להסביר לפני שמפרטים.
- אם השתנה משהו בין הצדדים לעבירה מתייחסים לשוני בלבד.
- שיש התפתחות בעבירה נוספת לדבר על השפעת מעשה נוסף על צדדים בעבירה.
- שיש הולכים ושבים שלא עזרו חוק לא תעמוד על דם רעיד.
- אם מישהו רק ידע ולא עשה כלום - אי מניעת פשע.